

ถามว่า อะไรคืออิทธิพลที่ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนคงสรุปได้เป็น ๒ ประการคือ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก กล่าวคือ

๑. ปัจจัยภายใน ได้แก่

๑) ระบบเศรษฐกิจ อันเป็นฐานแห่งความมั่นคงของรัฐ เพราะเศรษฐกิจคือตัวชี้วัดพัฒนาการของประเทศ ปัจจุบันใช้ฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๔) เพื่อแสดงความเป็นสากลและเท่าเทียมกับนานาชาติของประเทศ

๒) ปัจจัยทางสังคม หมายถึง ความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วทุกพื้นที่ ยังมีลักษณะยากจน รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย หรือการเป็นหนี้สิน การติดอบายมุข

๓) ปัจจัยทางการศึกษา ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทั้ง ๒ เบื้องต้น ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษา ระบบการบริหารจัดการศึกษา หลักสูตรการเรียนการสอน คุณภาพการศึกษา และระบบการศึกษา ล้วนแต่เป็นที่มาของการปฏิรูปการศึกษาทั้งสิ้น

๒. ปัจจัยภายนอก ที่สำคัญคือ

๑) ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี วิทยาการต่างๆ รวมทั้งวัฒนธรรมข้ามชาติที่ไหลบ่าเข้ามาอย่างรุนแรงในช่วงแรก

๒) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของต่างชาติ เช่น การกำหนดด้วยผู้เรียน การกำหนดหลักสูตร การจัดอันดับมหาวิทยาลัยทั่วโลก หรือการใช้ระบบการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และการศึกษาเชิงพาณิชย์

๓) การเปลี่ยนแปลงทางระบบการเมืองการปกครอง เช่น การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หัวหน้าพรรคการเมือง การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ ล้วนแต่เป็นปัจจัยกระทบต่อการปฏิรูปการศึกษา

๔) แนวคิดของนักการเมือง เช่น รัฐมนตรีว่าการ เมื่อคนใหม่เข้ามาก็ปรับเรือของเก่าเอาแบบใหม่ ไม่ทันไร คนใหม่มาก็มาปรับใหม่ นอกจากนี้แนวคิดของนักวิชาการที่ถูกครอบงำจากความคิดของต่างชาติ ที่มีบทบาทในสังคม โดยพยายามเสนอแนวคิดตามแบบนักวิชาการต่างชาติ เช่น การเขียนตำรา ก็ต้องอ้างอิงต่างชาติ ให้เหมือนให้เป็นเช่นต่างชาติ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นอิทธิพลเป็นตัวเร่งที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปทางการศึกษาของไทยมาแต่ละยุค

ถามว่าปฏิรูปแล้วได้อะไรจากการใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติครบ ๑๐ ปี หากมองตามสภาพความเป็นจริงแล้ว เมื่อสิ่งใดเก่าแก่คร่ำคร่า ไม่เกิดการพัฒนาไปตามแนวที่เป็นสากล การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง การทำใหม่ให้ดีกว่าเก่านั้น เป็นแนวทางส่งเสริมระบบเศรษฐกิจทุนนิยม แต่ก็คงยอมรับว่าการอยู่ในสังคมโลกก็ต้องมองหน้าแลหลัง เมื่อปฏิรูปก็ยอมได้สิ่งใหม่ๆ ได้กระทำให้ใหม่ ได้ปรับเรือของเก่าให้ใหม่ นั่นคือสิ่งที่ได้แต่เหมาะสมหรือไม่ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละส่วนงาน ส่วนใหญ่เป็นไปในทางที่ดีขึ้น แต่มีบางส่วนในภาพรวมที่มีการดำเนินการแล้วไม่ส่งผลดีต่อเป้าหมายหลัก

เช่นเรื่องสิทธิของผู้เรียนที่ใช้กินขอบเขต การไม่สามารถลงโทษผู้เรียนได้ตามความจำเป็น และที่สำคัญคือการเรียนที่ไม่มีตกซ้ำชั้น ในประเด็นนี้เท่ากับเป็นการส่งต่อกันแบบขาดความรับผิดชอบ เพราะครูทำให้ผู้เรียนตกก็ต้องถูกสอบถาม และต้องมาปรับหรือเป็นเรื่องยุ่งยาก ถ้าจำเป็นครูก็ต้องปล่อยไป ลักษณะดังกล่าวเป็นหลุมพรางทางการศึกษา มีผลกระทบต่อประเทศชาติในอนาคต เมื่อเด็กไม่รู้หนังสือจะเอาความรู้ที่ไหนมาช่วยแก้ไขปัญหาของประเทศชาติด้วยสติปัญญา สุดท้ายก็มีแต่เรียกร้อง ร้องเรียน ผลัดกันไปผลัดกันมาไม่มีจบสิ้น หลักธรรมชาติมีอยู่ว่า น้ำนั้นย่อมไหลไปสู่ที่ต่ำเสมอ คนเราถ้าไม่บังคับไว้ใจที่ใฝ่ดีจะมีสักกี่เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือจะไปสู่ที่ต่ำเสมอถ้าไม่บังคับ เคี้ยวข้าว วากรรมทางการศึกษา^๒ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนปนเล่น การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การสอนที่เน้นการคิดและการมีส่วนร่วม เหล่านี้ล้วนแต่เป็นเรื่องเก่าที่ปู่ชยครุท่านได้กระทำมาแล้วในอดีต จะเห็นต่างบ้างแต่คำใหม่ ส่วนวิธีการนั้นยังเหมือนเดิม

การปฏิรูปการศึกษาสงฆ์

จากการที่รัฐได้ปฏิรูประบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หากมองมาที่การศึกษาสงฆ์ที่เคยเป็นฐานรากของการศึกษาไทยนั้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาสงฆ์ก็มีการปฏิรูปที่ชัดเจนในระดับหนึ่ง แต่เมื่อมองในภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่าค่อนข้างจะไม่เป็นรูปธรรมนัก โดยเฉพาะการศึกษาสงฆ์แผนกนักธรรมและบาลี เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น การขาดระบบหรือองค์กรที่ชัดเจนในการกำกับดูแล หรือจัดการศึกษา หน่วยงานที่สนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และที่สำคัญคือเป็นการศึกษาระบบปิด ทั้งในแง่ของหลักสูตร ผู้เรียน การวัดผลประเมินผล และผลิตผลที่ออกไปสู่สังคม มีความสอดคล้องกับการประกอบอาชีพน้อยมาก สภาพที่อ่อนกำลังดังกล่าวเพราะการไม่ได้ผลิตพระสงฆ์ผู้นำท้องถิ่นที่มีคุณภาพ จึงทำให้การศึกษาของสงฆ์ไม่เจริญก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม หากมองปัจจัยภายในขององค์กรสงฆ์จากการศึกษาของพระเฉลิมชาติ ชาติวิโร พบว่า มีปัญหาทางด้านการศึกษาหลายประเด็นกล่าวคือ

๑. คณะสงฆ์ขาดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ที่ชัดเจนเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ ศาสตร์เก่ากับศาสตร์สมัยใหม่ และขาดเอกภาพ ที่เป็นอยู่คือต่างคนต่างทำ ทำไปคนละทิศคนละทาง

๒. คณะสงฆ์ขาดนโยบาย เป้าหมายและขอบเขตในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน นโยบายเดิมคือการรักษาตัวบรรพตวัตรธรรมให้คงอยู่และมุ่งการศึกษารูปแบบเฉพาะปริยัติธรรม ขาดวิสัยทัศน์ธรรมตามหลักสูตรของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงวางเกณฑ์ไว้

^๒ กรมวิชาการ, การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

๒. การเปลี่ยนถ่ายเลือดใหม่ (Blood Transfusion) เช่น สร้างผู้นำให้มีความสามารถ และส่งเสริมให้ทีมงานทำและทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ ตลอดจนการผลักดันให้ขึ้นสู่เวทีชั้นนำที่โดดเด่น ให้ภาคภูมิใจและเป็นต้นแบบที่ดี

๓. การจัดสรรพื้นที่การศึกษา (Allocating Educational Area) พื้นที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ได้แบ่งไว้ชัดเจน แต่พื้นที่ทางการศึกษา และทางการเผยแผ่และสถาปัตยกรรมยังไม่ชัดเจน พระนักวิชาการ นักเผยแผ่ นักออกแบบ จะต้องมีการดำรงตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นวุฒิการศึกษา ระยะเวลา และสำนักงานบริหารงานจะต้องมีที่ตั้งเป็นเอกเทศนอกเขตวัด

๔. การยกระดับผู้เรียน (Upgrading the Quality of Learners) คณะสงฆ์ต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายด้านผู้เรียนให้ชัดเจน เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่มผู้ศรัทธา และกลุ่มผู้สูงอายุ พร้อมกันนี้ก็ต้องแบ่งระดับการศึกษา เป็น ๓ ช่วงชั้น เพื่อจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากลักษณะองค์กรสงฆ์เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย หากผู้มีศรัทธามีพื้นฐานทางครอบครัวดี มีทุนทางสมอที่ดี เมื่อมาบวชมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาก็จะนำไปสู่การพัฒนาให้มั่นคงขึ้น แต่เนื่องจากความหลากหลายทางชีวภาพ และความแตกต่างทางพื้นที่และบุคคล การรักษากรอบพระวินัยให้รอดพ้นนั้นก็สุดประเสริฐ การจะระดมสรรพกำลังเพื่อการพัฒนาทั้งหมดจากพลังวัยหนุ่มนั้นคงเป็นไปได้ยาก หากแต่ต้องอาศัยความเก๋าของพระที่บวชมาก่อนเป็นผู้นำ ที่เต็มไปด้วยอัธยาศัย เหมือนประหนึ่งว่าพายเรือใบไกลแต่สุดท้ายอยู่ในอ่างนั่นเอง

ทิศทางการศึกษาสงฆ์และการศึกษาไทย

การปฏิรูปการศึกษาของรัฐที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีทิศทางแต่รายละเอียดต้องเร่งปรับ โดยไม่ทิ้งหลักศาสนาความรู้ต้องคู่กับคุณธรรมเสมอ ส่วนการศึกษาสงฆ์นั้นถึงแม้จะเป็นต้นกำเนิดของการศึกษาไทย แต่หากไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ไม่มองหน้าแลหลัง บางครั้งอาจถึงจุดเสื่อมสูญ ต้องรีบระดมสมองของสงฆ์รุ่นใหม่ที่ไม่ยึดติดอยู่กับสี่เหลี่ยมหรือสีแดง หรือตำแหน่งทางการปกครอง

แท้จริงแล้วทิศทางการศึกษาของไทยจะไปทางใด ไม่ว่าการศึกษาสงฆ์หรือรัฐ วันนี้ มีข้อที่ต้องทบทวน ต่อคำถามที่ว่า การศึกษาจะไปทิศทางใดในอนาคต เรารู้ภายในตัวเราว่าบกพร่องตรงไหน อย่างไร เราก็ไปแก้ตรงนั้นเป็นการแก้ปัญหภายใน เมื่ออยู่ในสังคมโลกก็ต้องไม่ลืมนึกเพื่อนบ้าน ดูกระแสของสังคมโลก เวลานี้ สังคมโลกโดยเฉพาะองค์การยูเนสโก ได้กำหนดแนวทาง

การจัดการศึกษาที่พึงประสงค์สำหรับประชาคมโลกว่า (Four Pillars of Education) พระเทพโสภณ เรียกว่าจตุสดมภ์ ๔ ได้แก่^๔

๑. การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ (Learning to know) แปลว่า เรียนเพื่อรู้ หมายถึง การเรียนเพื่อเตรียมเครื่องมือสำหรับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒. การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ (Learning to do) แปลว่า เรียนเพื่อทำ หมายความว่า เรียนแล้วต้องนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

๓. การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Learning to live together) แปลว่า การเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ หมายความว่า เมื่อเรียนก็ให้รู้จักการใช้ชีวิตในโรงเรียนร่วมกับเพื่อนๆ เมื่อจบการศึกษาก็ให้รู้จักการใช้ชีวิตร่วมกับสังคม

๔. การศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษยภาพ (Learning to be) แปลว่า เรียนเพื่อพัฒนาตนเอง หมายความว่า คนทุกคนมีศักยภาพภายในตน แต่คนจะพัฒนาได้ไม่เท่ากัน การพัฒนาศักยภาพของคน คือกระบวนการศึกษา คือการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การศึกษาเปรียบเสมือนวัวที่นำเกวียนไป ถ้าวัวเดินตรง เกวียนก็ตามวัวไปตรง สู้จุดหมายได้ แต่เวลานี้สังคมไทยเอาเศรษฐกิจ เอาสังคมไว้หน้า การศึกษาไว้หลัง เท่ากับว่าเอาเกวียนมาลากวัว เช่นใช้คำว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ เศรษฐกิจฐานความรู้ อุตสาหกรรมฐานความรู้ เทคโนโลยีฐานความรู้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จะให้วัวลากเกวียนหรือจะให้เกวียนผลักวัวต้องเป็นไปในทางสายกลาง ที่สำคัญการศึกษาไทยที่ปฏิรูปกันมานับสิบปี มีอะไรเปลี่ยนแปลง การอุดมศึกษาเปิด และปิดสาขาวิชากันได้เป็นว่าเล่น เน้นการบริการเชิงสินค้าพาณิชย์ การศึกษาชั้นพื้นฐาน ผู้เรียนเขียนไม่ได้ อ่านไม่ออก แต่ก็ต้องส่งต่อในชั้นสูงขึ้นพร้อมกับคำหยอกล้อว่า “ให้ไปซื้อดาบ” (คือให้ไปตายเอาดาบหน้า) ครูผู้สอนก็มุ่งแต่งเอกสาร รวบรวมทำผลงาน เพื่อให้ผ่านเข้าสู่แท่งตำแหน่ง จนบางครั้งเป็นการทิ้งเด็ก เมื่อเวลาสอนจะเคียวเขี้ยว กำราบให้หลบจำบ้าง ก็เกรงสิทธิเสรีภาพ การฟ้องร้อง การร้องเรียน เหล่านี้เป็นหลุมพรางทางการศึกษาเป็นระเบิดเวลาลูกใหม่ของสังคมไทยที่รอประทุในเวลาอันไม่ไกล

ภายใต้นโยบายการปฏิรูปการศึกษาทั้งด้านครู ผู้เรียน หลักสูตร สถานศึกษาและสิ่งแวดล้อม รัฐดำเนินการตามเป้าหมาย แต่การศึกษาสงฆ์ คือเจ้าของเดิม จากอดีตสู่ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างเชื่องช้า บางครั้งดูไม่ทันกับสังคมโลกภายใต้กรอบที่แตกต่าง ไร้ขอบเขต จึงขอลงจุดประกาย ขยายความคิด เพื่อการพัฒนาดังนี้

^๔ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ.การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เห็นผู้เรียนเป็นสำคัญ.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.

พระเฉลิมชาติ ชาติวิโร (อิทธะรงค์). การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การศึกษาทางเลือก : สู่วิวัฒน์หรือวิบัติในยุคโลกไร้พรมแดน.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พิธีเปิดอาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์
วิทยาเขตอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สมศักดิ์ บุญปู. พระสงฆ์กับการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สมหมาย จันทรเรือง. พัฒนาการศึกษาไทย อดีตปัจจุบันและในสหัสวรรษใหม่. กรุงเทพ--
มหานคร : มหาจุฬาบรรณาการ, ๒๕๔๔.

สุพิมล ตรีศักดิ์ดา. เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา. อุบลราชธานี : ภาสทิศการพิมพ์, ๒๕๕๒.

* * * * *